

Grote weerschijnvlinder, de schoonheid van Kinrooi

Frans Verstraeten, Limburgs Landschap, Dekenstraat 39, B-3550 Heusden-Zolder.

Kinrooi kent een grote natuurrijkdom dankzij het voorkomen van waterrijke gebieden. In het oosten van de gemeente is dit de Maasvallei en in het westen het Stamprooierbroek en omgeving. Het broek maakt deel uit van een complex van moerasgebieden aan weerszijden van de grens Nederland-België die samen het Kempen~Broek vormen. Het Kempen~Broek is één van de weinige streken in de lage landen waar men de Grote weerschijnvlinder kan bewonderen. De Grote weerschijnvlinder, met een vleugelspanwijdte van 70-92 mm, is één van de grootste inheemse dagvlinders. De vleugels zijn bruin, maar laten bij de juiste lichtinval een blauwe tot paarse glans zien. Een beauty dus die bij een miss vlinder-verkiezing zeker hoog zou scoren.

De Grote weerschijnvlinder komt vooral voor in zeer gevarieerde natte tot vochtige bossen met voldoende open plekken. Voor een leefbare populatie is er een groot halfopen bos nodig van minimaal 250 ha. Wilgen (o.a. Geoorde wilg en Grauwe wilg) zijn de belangrijkste waardplanten. De grootste bedreigingen van de Grote weerschijnvlinder zijn het verdwijnen van mantel- en/of zoomvegetatie, het dichtgroeien van open tot halfopen plekken in het bos en de fragmentatie van de bosrelicten.

Ondanks zijn grootte en zijn schoonheid, is het moeilijk om een exemplaar van deze soort waar te nemen. De meeste kans om een vlinder aan te treffen is tijdens de optimale vliegperiode tussen eind juni en begin augustus. Meer bepaald is de vlinder vooral te spotten

Foto: Marcel Bex

tussen 10h00 en 12h00 's morgens op een open plek, een breed bospad of tegen een muur of brug. De vlinders zijn dan op zoek naar voedsel. Dit voedsel bestaat uit honingdauw, sappen van bessen, bloedende bomen, uitwerpselen, kadavers en rottende materialen. Mineralen worden eveneens uit de modder gehaald van droogvallende poelen of karresporen op onverharde wegen (Bink, 1992).

Heel wat boscomplexen binnen de gemeente Kinrooi vormen één geheel waardoor de potentie om op lange termijn een populatie te handhaven zeker aanwezig is. Toch moeten de bestaande leefgebieden goed in het oog gehouden worden omdat spontane evoluties in het bos ervoor zorgen dat open plekken en mantel- en/of zoomvegetatie geleidelijk verdwijnen. Anderzijds zijn er op diverse plaatsen mogelijkheden om de biotoop te verbeteren door bosomvorming (vb. populierenplantages, fijnsparrenbossen, etc.). Aangezien de Grote weerschijnvlinder vrij mobiel is, is het belangrijk dat er corridors gevormd worden tussen de geschikte leefgebieden (Peusens, 2008).

Verwezenlijkingen

Terreinacties

Het beheer van de bossen in Kinrooi is grotendeels vastgelegd in diverse bos- en natuurbeheerplannen. Voor het bosareaal wordt er in de streek gestreefd naar een natuurlijke bos-

vegetatie. Dit zijn voornamelijk eikenbossen op de drogere plekken en elzenbroekbos of wilgenstruweel op nattere gronden. Open plekken zijn terug te vinden in de vorm van kapvlakten. In het natuurreservaat Stamprooierbroek worden er bijkomend percelen begraasd of gemaaid waardoor de openheid van bepaalde zones gegarandeerd blijft, evenals de aanwezigheid van geschikte mantel- en/of zoomvegetatie.

Het gemeentebos de Goort, momenteel minder geschikt als biotoop voor de Grote weerschijnvlinder, is goed op weg om een geschikte voortplantingsplaats te worden. Het bos dat oorspronkelijk volledig uit populieren bestond, is geleidelijk omgevormd tot eikenbos en elzenbroekbos. Hier en der hebben wilgen kunnen profiteren van deze omvorming. Momenteel wordt er een eerste forse dunning uitgevoerd van deze, circa twintig jaar oude aanplanten. Geleidelijk kunnen dominante eikenbomen straks het uitzicht bepalen. Het extra licht dat op de bosbodem valt is perfect voor de opslag van wilgen. Het enige probleem in het gebied is dat de grondwatertafel kunstmatig (te) laag wordt gehouden.

Door het landschapsteam van het Regionaal Landschap Kempen en Maasland werd een ven in De Goort terug opengekapt, zodat er voldoende licht op het ven valt. Het teveel aan boomopslag werd verwijderd. Mooie koepeelwilgen bleven staan. Een aanpalende bosrand werd in het kader van het project SOLA-

Foto: Joep Fourneau

De gemeente Kinrooi heeft een aantal artikels geplaatst in verschillende info-blaadjes zodat de inwoners kennis konden maken met de Grote weerschijnvlinder als adoptiesoort. Daarnaast is er een infoavond en een excursie georganiseerd. De inwoners van de gemeente waren uitgenodigd om deze activiteiten bij te wonen. Tot slot heeft er een fotopaneel gestaan in het gemeentehuis van Kinrooi.

Monitoring

De Grote weerschijnvlinder gaat in veel Europese landen achteruit. In Vlaanderen – waar hij met uitstreven is bedreigd – komt de soort op slechts twee plaatsen voor (de bossen rond Brussel en Leuven en in het noordoosten van de provincie Limburg). Met het Stamprooierbroek en de omgevende boscomplexen bevindt zich in Kinrooi één van de laatste kerngebieden van de Grote weerschijnvlinder. (Maes & Van Dyck, 1999)

De Grote weerschijnvlinder is een zeer moeilijk te tellen soort. Dit heeft te maken met zijn levenswijze (brengt veel tijd door in hoge bomen) en zeldzaamheid.

Om de vlinder te inventariseren is het lopen van een vaste route (in de vliegtijd) een goede methode. Op elke geschikte locatie kan de waarnemkans verder verhoogd worden door een tijd stil te staan of door het gebruik van lokmiddelen (stinkkaas, rottend fruit). Desondanks is het niet gelukt om een waarnemer te verleiden een monitoringroute te lopen. Dit is ook geen sinecure want de waarnemer moet tijdens de vliegtijd, die circa 1,5 maand duurt, wekelijks paraat staan om in geschikte waarnemingsomstandigheden (niet te koud, niet te veel bewolking of regen) een route te bewandelen. Elke route moet dus ongeveer zes keer gelopen worden.

Momenteel worden gegevens echter op een

andere manier verkregen. In het Stamprooierbroek worden jaarlijks vlinders waargenomen tijdens de natuurbeheerwerken (de vlinders komen af op verdampende brandstof en zweet). In 2009 werden twee vlinders vastgesteld tijdens de maaiwerken. Daarnaast zijn vier vlinders waargenomen en gefotografeerd door beheerders van Limburgs Landschap. In totaal dus zes waarnemingen op jaarbasis. Het jaarlijks registreren van deze gegevens geeft een relatieve maat voor het aantal aanwezige vlinders.

Daarnaast zijn er diverse losse waarnemingen van Grote weerschijnvlinders. Een aantal van deze waarnemingen worden bijgehouden op 'www.waarnemingen.be'. Voor 2009 zijn er op deze manier nog eens vier waarnemingen verzameld. Een kleine som leert ons dat er in totaal tien vlinders zijn gezien in 2009. Dit wijst er alleszins op dat er nog een populatie Grote weerschijnvlinders in het gebied aanwezig is. Deze gegevens zijn echter onvoldoende om de toestand te kunnen opvolgen.

Voor de andere jaren zijn er geen specifieke gegevens voor handen.

Enkele jaren geleden werd de Grote weerschijnvlinder voor het eerst in De Zig waargenomen. Ook op Nederlands grondgebied, net over de grens werden twee waarnemingen geregistreerd.

Conclusies

Op basis van de bestaande gegevens kunnen we besluiten dat de broekgebieden van het Kempen-Broek voldoende groot zijn om een goede populatie Grote weerschijnvlinders te huisvesten. Gezien het aantal waarnemingen in 2009 kan men tevens aannemen dat er nog een populatie aanwezig is in het gebied.

Veel moeilijker is het om aan te geven wat de status van de bestaande populatie is en of ze op termijn leefbaar is. Hiervoor zijn er gestandaardiseerde tellingen nodig uit de kerngebieden, maar ook uit de omliggende suboptimale terreinen. Deze cijfers zijn niet voor handen. Enkel toevallige - en tijdens beheerwerken verrichte waarnemingen zijn bekend. Dit is een heikel punt in de bescherming van de Grote weerschijnvlinder.

BIO (Soorten en Landschappen als dragers van Biodiversiteit) in het successiestadium teruggezet (hakhoutbeheer van de bosrand), waardoor koepelwilgen weer jong kunnen uitgroeien.

Er had ook een terreinbezoek plaats tijdens hetwelk de gemeente en het Regionaal Landschap Kempen en Maasland de mogelijkheden bekeken om de verbindingen uit het actieplan Grote weerschijnvlinder te realiseren. De gemeente bekijkt eveneens langs welke gemeentewegen beplanting mogelijk is.

De Bosgroep Noordoost-Limburg overhaalde de privé eigenaar van het verbindingsbosje vermeld in het actieplan, om haar bos te laten omvormen ten gunste van de Grote Weerschijnvlinder (kappen exoten) en Boomkikker (vrijmaken oevers).

Communicatie

Alle boscijgenaren van Kinrooi die aangesloten zijn bij de bosgroep hebben kennis kunnen maken met de vlinder via het tijdschrift 'Het Limburgs Bosbelang'. Daarnaast kon men deelnemen aan een excursie waar de nodige aandacht besteed werd aan de biotoopeisen van de vlinder.

Op een infobord in het Stamprooierbroek staat een foto van de Grote weerschijnvlinder. Ook op de wandelkaart Stamprooierbroek en op de website van Kempen-Broek wordt de Grote weerschijnvlinder vermeld.

In het tijdschrift Limburgs Landschap werd een mooie foto van de vlinder geplaatst die gespot werd op een muur in het Hasselterbroek.

Ondanks het gebrek aan gegevens blijft het belangrijk dat er beheermaatregelen worden uitgevoerd ten gunste van de Grote weerschijnvlinder. Deze bestaan uit het omvormen van populierenbestanden naar inheemse loofbossen, het behoud en de ontwikkeling van wilgen in alle mogelijke groeivormen en van alle mogelijke leeftijden, de aanleg van mantel- en/of zoomvegetatie in de bosrand, het ontwikkelen van brede bospaden en permanent open plekken in het bos en het toepassen van cyclisch hakhoutbeheer. Verder moeten er maatregelen genomen worden om gebieden iets natter te houden door de ontwatering te verminderen.

Tot slot is het belangrijk dat de nodige verbindingen tot stand komen tussen de verschillende kerngebieden.

Een sterk punt in de communicatie over de vlinder is dat de rechtstreeks betrokken boscijgenaaars kennis hebben gemaakt met de Grote weerschijnvlinder. Bovendien heeft iedereen de kans gehad om tijdens een excursie de biotoopeisen van de vlinder te leren kennen. In het gezamenlijk beheerplan is terdege rekening gehouden met de noden van de Grote weerschijnvlinder. Ook andere bewoners van de gemeente Kinrooi hebben via diverse info kennis kunnen maken met de Grote weerschijnvlinder.

Referenties

- BINK, F.A., 1992, Ecologische atlas van de dagvlinders van Noordwest-Europa, Schuyt & Co Uitgevers, Haarlem, 512 pp.
- MAES, D. & H. VAN DYCK, 1999, Dagvlinders in Vlaanderen - Ecologie, verspreiding en behoud. Stichting Leefmilieu i.s.m. het Instituut voor Natuurbehoud, Antwerpen, Brussel, 480 pp.
- PEUSENS, E. (ed.), 2008, ACTIEPLAN KINROOI, Grote weerschijnvlinder (Nr. 23). Een uitgave van de provincie Limburg, D/2007/5857/56, 103 pp.

Summary

The municipality of Kinrooi adopted the purple emperor (*Apatura iris*), a mysterious butterfly living in forests. The forest management plans, drawn up in the past already accommodate the purple emperor. Several actions from which this butterfly benefits were put into practice the last couple of years. The purple emperor is also the narrator on reader boards in Stamprooierbroek. Although no systematic monitoring of the species took place in Kinrooi, sightings during the last couple of years suggest the numbers remain more or less stable.

Foto's: Joep Fourneau